

УДК 658:330.322 (477+100)

Р. Л. Лупак, Я. І. Демчишин, С. А. Рудик

*Львівська комерційна академія***НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОГРАМ
ІНВЕСТИВАННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УКРАЇНІ**

У статті визначено актуальність використання зарубіжного досвіду в процесі програмування інвестиційної діяльності вітчизняними підприємствами, до перспективних напрямів впровадження такого досвіду віднесено розвиток базових та пріоритетних видів діяльності для території функціонування підприємства, активну участь підприємств в діяльності органів влади та місцевого самоврядування, які здатні в більших масштабах провести якісну підготовку і промоцію перспективних інвестиційних проектів, участь у розвитку дорожньо-транспортної, житлово-комунальної, соціальної та іншої інфраструктури.

Ключові слова: підприємство, інвестування, зарубіжний досвід, програма, держава.

В статье определена актуальность использования зарубежного опыта в процессе программирования инвестиционной деятельности отечественными предприятиями, до перспективных направлений внедрения такого опыта отнесено развитие базовых и приоритетных видов деятельности для территории функционирования предприятия, активное участие предприятий в деятельности органов власти и местного самоуправления, которые способны в больших масштабах провести качественную подготовку и продвижение перспективных инвестиционных проектов, участие в развитии дорожно-транспортной, жилищно-коммунальной, социальной и другой инфраструктуры.

Ключевые слова: предприятие, инвестиции, зарубежный опыт, программа, государство.

The article defines the topicality of employing foreign experience in the process of programming the investment activity of domestic enterprises. Among most prospective trends in implementing such experience are the development of basic and top-priority activities pertaining to the territory of the enterprise operation, active participation of enterprises in the activities of public authorities and local governments, which are capable of conducting large-scale quality training and promotion of prospective investment projects, participation in the development of road and transportation, housing and municipal, social and other infrastructures.

Keywords: enterprise, investment, foreign experience, program, state.

В умовах складного доступу до ринку ресурсів все більший вплив на процеси інвестиційного забезпечення діяльності вітчизняних підприємств мають органи державного управління та місцевого самоврядування. Так, важливою є участь регулюючих державних інституцій у підтримці та сприянні розвитку економічної діяльності суб'єктів господарювання, що функціонують на окремих за своїм соціально-економічним розвитком територіях.

Сьогодні основною проблемою багатьох вітчизняних підприємств є відсутність поточного та перспективного інвестування бізнес-процесів, які можуть активізувати їх розвиток. Очевидно, що інвестиційний стан і особливості вітчизняної економіки не дозволяють застосовувати джерела фінансування, які притаманні і доступні підприємствам зарубіжних країн. Відповідно в умовах становлення стабільної економічної та політичної систем України підприємства змушені самотійно вирішувати проблеми інвестиційного забезпечення господарської діяльності.

Розуміємо, що сучасний стан розвитку вітчизняної економіки характеризується не найкращими показниками підприємницької діяльності, щоб привабити потенційного інвестора. Відтак, для успішного економічного розвитку підприємства, однією з головних умов є ефективне проведення інвестиційно-інноваційної політики [1, с. 83; 4, с. 14].

У цьому контексті вважаємо актуальним предметом для дослідження зарубіжний досвід формування та реалізації інституційно-економічного механізму підтримки та регулювання інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх наукових досліджень довів, що питаннями дослідження процесів інвестування вітчизняними підприємствами та закордонного досвіду формування відповідних стратегічних програм приділяється значна увага в дослідженнях В. Александрової, І. Ансоффа, Ю. Бажала, Н. Ботвіни, А. Бірмана, О. Василика, Л. Войтенко, А. Гальчинського, Д. Гвішіані, В. Гейця, А. Гриньова, А. Даниленка, О. Євтушевської, І. Ігнатієвої, В. Касьяненка, М. Кирилова, Н. Лапіна, В. Опаріна, А. Пересади, П. Саблуа, М. Савлука, І. Тарасенка, В. Федосова, М. Чумаченка, Ю. Шенгера, Й. Шумпетера та ін. Так, В. Касьяненко вважає, що сьогодні у світовому економічному просторі відбувається складний за своєю природою перехід від індустріального технологічного устрою до пост-індустріального, в якому домінуючу роль рушійних сил розвитку беруть на себе високі технології, інформатизація й економіка знань, що вимагає від суб'єктів господарської діяльності інвестування капіталу в розробку та реалізацію інноваційних бізнес-проектів [8, с. 200]. Також такої думки Н. Ботвіна, яка стверджує, що в сучасних економічних умовах однією з найважливіших завдань, які стоять перед вітчизняними підприємствами, є пошук механізмів залучення ресурсів для фінансування нових або підтримки вже наявних інвестиційно-інноваційних проектів [1, с. 83]. Втім, для отримання залучених інвестиційних ресурсів підприємство повинно відповідати ряду характеристик, тобто бути інвестиційно привабливим. На думку О. Євтушевської та Л. Войтенко, початкові етапи формування інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств повинні передбачати активне впровадження інновацій, враховуючи уже досвід економічних агентів ринків розвинених країн [4, с. 14]. Разом з тим, в економічній літературі підтверджується, що розробка підприємствами інвестиційних програм розвитку є явищем об'єктивно необхідним для досягнення на ринку фінансово-стабільного стану та підвищення власної конкурентоспроможності. Проте, враховуючи високу залежність вітчизняної економіки від світових тенденцій, необхідно дослідити закордонний досвід пошуку та впровадження інвестиційних способів розвитку.

Метою статті є обґрунтування закордонного досвіду в пошуку перспективних напрямів впровадження програм інвестування вітчизняними підприємствами.

Відомо, що для пошуку перспектив у інвестиційній сфері спершу необхідно вияснити негативні аспекти розвитку базових видів діяльності. Тому вважаємо актуальним кроком для вітчизняних підприємства у контексті інвестиційної діяльності забезпечення та сприяння розвитку базового виду діяльності, що може полегшити фінансову підтримку досягнення цільових пріоритетів. Так, для вітчизняних підприємств характерно високий потенціал транспорту і зв'язку, торгово-посередницької та логістичної сфери, переробної промисловості, готельно-ресторанного бізнесу, туризму та рекреації. Важливо, що інвестування у такі сфери покращать соціальну підтримку населення та активізує розвиток території функціонування підприємства.

Попри це, сьогодні існує значна залежність вітчизняних підприємств від органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Вважаємо, що такий зв'язок повинен бути сформований на засадах економічної зацікавленості та соціальної відповідальності. Відповідно регіональним органам влади та підприємствами слід спільно розробляти та реалізовувати низку організаційно-економічних заходів, спрямованих на стимулювання розвитку як базових для місцевих підприємств так і перспективних видів економічної діяльності.

Розглядаючи досвід США, відмітимо, що на території окремих штатів для підприємств, які ставлять за пріоритет інвестиційно-інноваційний розвиток створені відповідні зони. Так, у штаті Каліфорнія функціонують інвестиційні зони підприємництва, де суб'єктам господарської діяльності пропонуються механізми відтермінування суми податків на перші 20 млн дол. США капітальних інвестицій, зарахування до 100 % операційних збитків відбувається протягом перших 15 років, отримання безвідсоткового кредиту для інтелектуально-кадрового забезпечення на перші 5 років, швидкого затвердження державними органами влади інвестиційних проектів, пільгового отримання чи оренди земельних ділянок, будівель, споруд.

Еталоном фонду, що здійснює фінансування фундаментальної науки й інноваційної діяльності, є Національний науковий фонд США – NSF. Зокрема, на сьогодні NSF реалізує такі програми як (1) програма інноваційних досліджень малого бізнесу (SBIR), яка допомагає малому високотехнологічному бізнесу знаходити замовлення федеральних агентств, а також надає підтримку у формуванні початкового капіталу, (2) гранти на підтримку зв'язків науки з промисловістю (GOALI), (3) інновації й організаційні зміни (IOC) [9, с. 185-190].

Серед європейських країн одним з лідерів у інвестиційно-інноваційному розвитку є Великобританія, органів влади якої вважають сприяння розвитку інновацій своєю стратегічною метою. Зокрема, економічна політика Великобританії щодо активізації інноваційної діяльності здійснюється через різноманітні національні й регіональні програми підтримки інноваційної активності національних підприємств, такі як Mercia, Connect, Enterprise Fellowship Scheme, Medici. Таким чином у країні активно розвивається венчурний бізнес, суб'єктам якого надаються значні фінансові пільги щодо (1) зменшення податку на прибуток, (2) страхування коштів, які надаються венчурним підприємствам з боку держави, (3) відшкодування витрат на нововведення згідно з державними програмами щодо субсидування суб'єктів інноваційної діяльності, (4) у будь-якій сумі списання на собівартість продукції витрат на НДДКР [3].

Так, розглядаючи загальні тенденції розвитку венчурного фінансування в країнах центрально-східної Європи, слід зазначити, що воно сьогодні в основному ґрунтується на закордонних інвестиціях (до 90 % у Польщі) і для його характерно явний дефіцит власних фінансових засобів. Якщо в розвинутих європейських країнах основними джерелами капіталу є кошти пенсійних фондів і страхових компаній, то в країнах центрально-східної Європи інвестиційними джерелами є банківські і державні кредити. Втім можливості венчурного інвестування, як правило, обмежені розміром статутних капіталів корпоративних структур. Також істотною перешкодою розвитку венчурного бізнесу в Україні є також відсутність «культури підприємництва» [5, с. 525-526].

У Польщі інвестиційне проектування відбувається на засадах спільної участі органів виконавчої влади та суб'єктів господарської діяльності. Зокрема в країні сільськогосподарські товаровиробники можуть отримати державну інвестиційну підтримку за наявності у них не менше 20 % необхідних інвестиційних ресурсів для реалізації проекту, решта потреби забезпечується за рахунок державного бюджету та Європейського Союзу, інших інвесторів, як державних, так й іноземних. Зауважимо, що кредитне фінансування державою інвестиційних програм підприємств залежить також від значної кількості інших умов. Зокрема, якщо потреба в інвестиціях перевищує 10 млн євро, з яких 0,5 млн євро спрямовується на капіталізацію бізнес-процесів, та передбачається створення нових більше

100 робочих місць, то підприємства можуть залучити від держави до 50,0 % обсягу інвестицій, але не більше ніж 4 тис. євро за кожне нове робоче місце та 1,2 тис. євро на підготовку й навчання кожного найманого працівника. Така практика існує завдяки розробці та реалізації Програми розвитку сільських районів Республіки Польща на 2009-2015 рр., на яку передбачено більше 90 млрд євро (майже 15 % ВВП країни у 2014 р.), з яких 29,5 % спрямовувалося на розвиток територіальної інфраструктури, 22,2 % – реалізацію регіональних інвестиційних програм розвитку, 16,4 % – розвиток інвестиційної привабливості сільських територій, 11,3 % – розвиток людського капіталу [7].

У свою чергу в Естонії реалізуються програми розвитку підприємницької активності місцевого населення в яких передбачено дотації на відкриття бізнесу, відшкодування страхових випадків, ринковий розвиток, виконання високотехнологічних робіт. Проте існує низка інституційних вимог, а саме економічні агенти зобов'язані використовувати внутрішні можливості території функціонування та забезпечувати її розвиток, а особливо – покращувати якість трудового життя населення, об'єктів соціальної інфраструктури, житлово-комунального господарства [10].

У країнах з рівнем науково-технологічного розвитку більш низьким, ніж у середньому по Європейському Союзу, як правило, застосовують заходи загального характеру, які дозволяють підтримувати широке коло видів підприємницької діяльності в усіх секторах економіки. У цьому випадку виконавчі органи влади орієнтуються на заходи фіскального стимулювання, які відрізняються тим, що дають можливість підприємствам самостійно вирішувати, які галузі економіки необхідно розвивати. Варто також відзначити, що у низці країнах використовуються різні форми підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності, такі, як знижки з податку, тарифні й нетарифні бар'єри, державні закупівлі, позики й субсидії. Так, у Німеччині, Іспанії та Італії низькі ставки базових податків доповнені спеціальними системами стимулювання впровадження підприємствами ризикових проектів. У Франції застосовують іншу комбінацію: високі податки для всіх і різні спеціальні стимули в інноваційному підприємництві [8, с. 202].

Досвід економічно-розвинених країн дозволяє зробити висновок не лише про інвестиційних розвиток підприємств, а й про виконання ними важливих соціальних завдань. А це підвищення рівня заробітної плати та доходів громадян, забезпечення високої і продуктивної трудової зайнятості, розвиток місцевого ринку праці, розширення видів громадських робіт та здійснення їх фінансування; здійснення профілактичних заходів з метою збереження трудового потенціалу та запобігання значному вивільненню працівників; покращення якості життя та розбудова соціальної інфраструктури.

На нашу думку вітчизняним підприємствам для забезпечення власного інвестиційного розвитку слід приймати активну участь в діяльності органів влади та місцевого самоврядування, які здатні в більших масштабах провести якісну підготовку і промоцію перспективних інвестиційних проектів. З огляду на особливості, а також схожість проблем соціально-економічного розвитку, його інвестиційного і фінансово-ресурсного забезпечення, перспективним може стати створення державно-комунально-приватних центрів інвестиційного розвитку, які доцільно розпочати їх діяльність на прикордонних територіях, що володіють більшим інвестиційним потенціалом. Створення однієї чи декількох таких структур дозволить акумулювати обмежені бюджетні можливості одразу декількох регіонів держави, посилити увагу та координацію діяльності з вирішення проблем

покращення інвестиційного середовища, активізувати практику міжрегіонального та транскордонного співробітництва у цій сфері.

Схожий досвід набув поширення і у світовій практиці, зокрема в Угорщині, в якій для підтримки партнерських фінансово-кредитних відносин створено мережу фондів економічного розвитку та фондів розвитку територій. На ці державні бізнес-структури покладено базові інституційні функції залучення інвестицій, а також операційні функції підтримки інвесторів в реалізації інноваційних проектів, а саме в отриманні ліцензій та дозволів на різні напрями інвестиційної діяльності, розробці та реєстрації проектно-кошторисної документації, підготовці необхідних документів для отримання неподаткових пільг у формі грантів, кредитів.

Наголосимо, що в міжнародній практиці підвищення інвестиційної привабливості на місцевому рівні підприємствами та органами влади формуються електронні інвестиційні «атласи» територій з доступною повноцінною інформацією про інвестиційні проекти, можливості та конкурентні переваги територій, стан підтримки і розвитку підприємництва та інвестиційно-інноваційних програм, інституційне забезпечення, ін.

Важливо, щоб підприємства приймали участь у розвитку дорожньо-транспортної, житлово-комунальної, соціальної та іншої інфраструктури. З огляду на обмеженість ресурсів для досягнення цього пріоритету підприємства можуть ініціювати створення державно-громадських фондів інфраструктурного розвитку як за участі органів влади усіх рівнів, так і бізнес-структур, організацій громадського суспільства. Відповідно це дозволить акумулювати кошти в ході державних грантів (у т. ч. з програм міжнародної технічної фінансової допомоги) або кредитів для відбудови елементів власної виробничої інфраструктури [2].

Відзначимо досвід Литви, де органам виконавчої влади спільно з промислово-потужними підприємствами вдалось створити кредитний фонд для покращення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності територій на субрегіональному рівні. Зокрема така фінансово-кредитна структура на 75 % фінансується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських районів (EAFRD) та на 25 % – республіканським бюджетом. За рахунок коштів цієї структури кредитується діяльність з розбудови місцевої інфраструктури та суб'єкти перспективних видів економічної діяльності. Зокрема, кредитний фонд є структурною одиницею Фонду кредитних гарантій сільськогосподарських підприємств при Міністерстві сільського господарства Литви. В результаті забезпечується доступ місцевих сільськогосподарських підприємств до фінансування, у т. ч. пільгових кредитів [6].

Більше того, місцеві підприємства для реалізації програм інвестування повинні досягати інвестиційних домовленостей із суб'єктами господарювання та громадськими організаціями з обласного центру та інших територій. При цьому важливою стороною таких процесів є органи регіональної влади та місцевого самоврядування, які повинні сформувати фінансово-економічні стимули, у т. ч. завдяки інструментам інвестиційних пільг, державно-приватного партнерства, державного замовлення та бюджетного фінансування на конкурсних засадах, преференцій та маркетингової підтримки на законних підставах.

Так, в Угорщині на окремих територіях з низьким рівнем соціально-економічного розвитку (де рівень безробіття перевищує 15,0 %) та визначених урядом промислових зонах підприємства-інвестори можуть отримати податкові пільги до 100 % на 5 років при сумі інвестицій більше 10 млн дол. США. При цьому, податкові пільги надаються інвесторам на другому році проекту і з наступними роками

залежать від кількості працевлаштованого місцевого населення. Для повного звільнення від податку на прибуток підприємства зобов'язані щорічно збільшувати обсяги реалізації продукції на 5,0 % від обсягу інвестицій. Крім того, інвесторам надаються на безповоротній основі гранти в розмірі до 20-25 % від передбачуваної вартості проекту для інвестицій в такі сфери як транспорт, готельно-ресторанний бізнес, науково-дослідна діяльність [2].

Висновки. Виходячи з викладеного, доходимо висновку, що ефективність реалізації програм інвестування вітчизняними підприємствами залежить від ресурсних можливостей самого суб'єкта, який не може очікувати належної підтримки від державних бізнес-структур, а сьогодні реалії підприємницької діяльності засвідчують, що держава в більшості випадків лише перешкоджає інвестиційно-інноваційній діяльності. Закордонний досвід може достатньо підвищити ефективність передінвестиційних етапів фінансового програмування перспективних проектів вітчизняними підприємства, але його апробація в Україні потребує часу, значних зовнішніх кредитних запозичень і, головне, покращення бізнес-відповідальності органів державної влади.

Бібліографічні посилання

1. Ботвіна Н. О. Активізація інвестиційної діяльності підприємств як чинник фінансової безпеки країни / Н. О. Ботвіна // Фінансовий простір. – 2013. – № 4 (3). – С. 83–85.
2. Васильців Т. Г. Напрями підвищення інвестиційної привабливості прикордонних територій західних регіонів України : аналітична записка [Електронний ресурс] / Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак. – Режим доступу : <http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/AZ%20Invest%207.10.14.pdf>
3. Дмитрів В. І. Світовий досвід фінансового регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / В. І. Дмитрів // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3214>
4. Євтушевська О. О. Проблеми залучення інвестицій на вітчизняні підприємства / О. О. Євтушевська, Л. Ю. Войтенко // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 2. – С. 13–17.
5. Захарін С. В. Міжнародний досвід регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності й можливості його використання в Україні / С. В. Захарін // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 628. – С. 523–528.
6. Інтернет-видання «TERRA.vita» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://terra.zum.lt/en/information>
7. Інтернет-видання «Агробізнес Сьогодні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua>
8. Касьяненко В. О. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В. О. Касьяненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – С. 200–204.
9. Петрова І. Л. Інноваційна діяльність: стимули і перешкоди : моногр. / І. Л. Петрова, Т. І. Шпильова, Н. П. Сисоліна. – К. : Дорадо, 2010. – 320 с.
10. Урядове інтернет-видання Латвійської Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog>

Надійшла до редколегії 04.11.15